

Lukáš Vasilek má lidi rád!

Když se po vokálně symfonických koncertech přichází jménem věhlasného Pražského filharmonického sboru poděkovat drobný mladík velmi sympatického vzezření, mnohé v sále jistě napadne: jak je ten kluk může ukočírovat? Jednou jsem se náhodou ocitla na zkoušce PFS – a užasla: Lukáš Vasilek sděluje zpěvákům své připomínky nekompromisně, takříkajíc „natvrdo“. Oni mu přesto pozorně naslouchají, přikyvuji, netváří se naštvané či zakaboněně, a hlavně si sbormistrovy poznámky berou k srdci. Zjevně jim to spolu klape.

Čím může sbormistr zpěváky zaujmout?

Určitě je potřeba rozlišovat mezi amatérským a profesionálním prostředím. U profesionálů jde hlavně o to, co člověk umí, jak efektivně pracuje, co dokáže vytáhnout ze skladeb, které nacvičuje. Nicméně i tady je potřeba zpěváky motivovat, třeba tím, že je zkouška živá! A že je člověk normální. No, já asi úplně normální nejsem, občas se mnou při zkouškách zmítají emoce, amok, cynismus. Jenže v tom je možná právě ta normálnost – jsem to já i se svým temperamentem, nehraju si na někoho jiného. V amatérském prostředí je důležité vcítit se do možností zpěváků. A rozpoznat, co vlastně chtějí. Dělají to z lásky, ze svého přesvědčení, to je třeba zohlednit.

Od svých osmnácti jste až do loňského roku řídil Foerstrovo komorní pěvecké sdružení. Za tu dobu jste se jistě mnohé naučil.

Opravdu hodně, hlavně po lidské stránce. Předtím jsem byl zvyklý na práci v dětském sboru nebo s dětským sborem. Sbor dospělých je mnohem větší alchymie. Děti sice zlobí, nesoustředí se, ale víceméně s jistotou tady fungují některé osvědčené pedagogické metody. Ve špičkových dětských sborech často hlavně metoda drilu, velké autority, která to všechno nějak překoná. Jenže ve sboru dospělých máte řadu individualit, každá přichází se svými problémy a možnostmi, které už většinou nedokážeme zvrátit. Zvlášť ženský sbor je svět sám pro sebe. Neberte to ve zlém, je to prostě fakt.

Nemáte někdy strach o své zdraví?

Já moc ne, ale okolí neustále! Do všeho totiž jdu hodně urputně. Třeba když se teď stěhuji, jsem na pokraji zhroucení z toho, že všechno není hned, jak bych si přál a představoval. Stejně je to na zkoušce a v domácí přípravě, v té jsem úplně blázen. Kdybyste viděla moje noty, to je prostě paranoia. Hrozně moc do nich píšu, všechno mám připraveno do nejmenších detailů, urputnost sama.

Jaké jste znamení?

Vodnář. V únoru mi bylo třicet.

Slavil jste?

Já na oslavy moc nejsem, navzdory svému exhibicionistickému založení.

Čím se projevuje váš exhibicionismus?

Hlavně tím, že jsem vůbec schopen si před sbor stoupnout. Přitom musím přiznat, že bývám nervózní skoro před každou zkouškou. Vždy pocit'uji pochybnosti, zda mám všechno dobře připraveno. Jakmile tam ovšem přijdu, napětí okamžitě povolí. Podobné je to s koncerty, před nimi pocit'uji rozechvění, při nich už pak žádná tréma nepřichází.

Ale vy přece cítíte ohromnou podporu ze strany sboru, ne? Tak čeho se obáváte? Je to zodpovědnost?

Ano, zodpovědnost. Vždyť je tady osmdesát vyškolených zpěváků, kteří zažili spoustu dirigentů a sbormistrů – a já si teď před ně stoupnu a pokouším se s nimi pracovat! Oproti orchestru se sbor liší v tom, že tady osmdesát lidí dělá úplně totéž. To máte, jako byste pracovali s osmdesáti houslisty. A navíc pro zpěv je nezbytná rovnováha mezi fyzickou kondicí a psychickou pohodou. Proto je také sepětí sbormistra a sboru daleko těsnější než sepětí mezi dirigentem a instrumentalisty.

Která z těch věhlasných hudebních osobností se do PFS obtiskla natolik, že na ni zpěváci dodnes nedají dopustit?

Určitě jsou to dvě jména. Josefa Veselku tady pamatuje naprosté minimum zpěváků a i ti, kdo ho zažili, se s ním setkali už jako se starším pánem. Přesto podle mě právě on tento sbor „udělal“. A co je živé dodnes, to je dědictví Pavla Kühna. Setkávám se s tím často: když připravuji repertoárovou věc, vcelku s jistotou poznám, kde je Kühnova stopa.

Co dirigenti?

Zubin Mehta na prvním místě, Claudio Abbado. To jsou geniální muzikanti, charismatici. PFS je dobře zná ze svých štací u Berlínské a Izraelské filharmonie, u orchestru Concertgebouw nebo také ze Salcburku.

Má PFS šanci vrátet se na tato špičková pódia?

Určitě ano! S panem Mehtou se uvidíme za rok a půl, kdy uvedeme v Izraeli Schönbergovy Gurrelieder. Nicméně nezastírám, že doba je tvrdá, všude se šetří, a navíc sbory našeho typu se v Evropě vyskytují víc než v minulosti. I když – osmdesát zpěváků představuje bezkonkurenční unikát. Obvyklý počet je totiž tak šedesát. Ale to je málo. Takových sborů si sice za orchestrem všimnete, ale moc je neslyšíte.

V letech 2005–2007 jste byl druhým sbormistrem operního sboru Národního divadla v Praze. Předpokládám, že práce s operním sborem se zásadně liší od té s koncertním tělesem. V čem?

Objem práce v divadelním sboru je menší, na druhou stranu se ale na pódiu zpívá z paměti. Má-li se později přidat ještě herecká akce, musí všechno šlapat téměř automaticky.

A jaký je to pro vás úkol?

Zábavný. A jiný. Musím tam předzpěvovat narážky sólistů, musím si sám hrát na piano, protože je to šikovnější a rychlejší.

Do ND jste se vrátil vloni, už se „svým“ PFS, a to při spolupráci na opeře Bohuslava Martinů Hry o Marii. Vracel jste se rád?

Ano, protože to bylo vybočení z naší oratorní a kantátové práce. Tu samozřejmě dělám velmi rád, ale změny vítám, a navíc Martinů Hry jsou geniální.

V PFS působíte od března 2007. Jaké jsou vaše povinnosti a kompetence?

Hlavně dbám o uměleckou úroveň sboru: sám jsem vždycky připraven a vím, co chci, a to jak na dílčích zkouškách, tak v dlouhodobějším horizontu. Diriguju koncerty, vytvářím dramaturgické návrhy, jsem u konkursů, dělám plány práce, to je nejtěžší!

Proč?

Protože pracovní vytížení není – ani nemůže být – rovnoměrné, takže zatímco v lednu nebo únoru máme relativní klid a pracujeme v normálním režimu, v září a říjnu se objeví tolik úkolů, že nemáme kdy zkoušet, jedeme o víkendech, absolvujeme dvě i tři zkoušky denně. Poskládejte to pak všechno dohromady!

A práva?

To nelze takhle snadno vyjmenovat. Je to podobné jako u šéfdirigentů. Mám taková práva, která mi umožňují udržovat a zvyšovat uměleckou úroveň sboru.

Jako hlavního hostujícího dirigenta zde máte Miroslava Košlera. Jak často se dostává před sbor?

To je záležitost naší vzájemné domluvy. Jsem rád, že u nás pan Košler je a vážím si toho. Vnáší do sboru své obrovské zkušenosti, moudrost, a také nadhled, který mi často chybí. Je třeba, aby vás občas někdo vystřídal. Představte si, že odzkouším (a zkoušky bývají vážně náročné, to už vám pak ve zbytku dne nezbyvá mnoho sil na další práci), a druhý den mám další zkoušku s úplně jiným repertoárem. K tomu mám i další povinnosti, už jsme o nich mluvili, takže pracuji nepřetržitě.

Musel jste uskutečnit i nějaké radikální řezy? Řešit složité situace umělecké či provozní?

Radikální řezy určitě ne, ale složité nebo dokonce nepříjemné situace se občas vyskytnou, to je v tak velkém tělese normální. Žádná velká dramata – je tu příjemně, klid na práci.

Kamarádství, demokracie, mohou ve sboru vládnout?

Ne, ale může být taková přirozená srdečnost. Postavení je dáno, já jsem sbormistr, oni jsou zpěváci, nicméně v rámci těchto mantinelů se může dít všechno.

Do jaké míry vnímáte osobní radosti a starosti jednotlivých členů?

Snažím se je nevnímat, protože by to bylo na škodu. Těch lidí je osmdesát, to nemůže jeden člověk pojmout. Myslím, že dnes si už dokážu držet odstup, ovšem takový můj, rozumný. Mám rád lidi, rád s nimi komunikuju, rád s nimi blbnu, když někdo něco potřebuje, normálně přijde, já ho vyslechnu, a když to jde, pomůžu. Ale dál už nic.

Které lidské vlastnosti bývají pro fungování takového tělesa nejškodlivější?

Lenost. A možná zahořklost, pocit, že jsem tady jen proto, že jsem nešťastnou náhodou nedostal jinou šanci.

Co považujete za dosavadní vrcholy vaší společné práce? Které z koncertů vám uvízly jako jedinečné?

Já vždy stavím velmi vysoko koncerty s Českou filharmonií. A pak nepochybně spolupráci s Berlínskou filharmonií, kde jsme třikrát dělali Dvořákovo Requiem. Nezapomenutelný zážitek byla i Šostakovičova Třináctá s Danielem Barenboimem a Staatskapelle Berlin!

Lukáši, co je to dokonalý sbor?

Připravený, dobře zpívající, muzikální, inteligentní, ukázněný.

Jaký sborový zvuk Vás neuspokojuje či přímo irituje?

Mám rád barevný zvuk! A nejen v silné dynamice, i když to všichni zbožňují: vrcholí Carmina burana a PFS buráci na empoře. Já vím, je to impozantní a nemá to konkurenci, ale pro mě je vlastně nejkrásnější barevné piano. Nemám moc rád světlý zvuk a nemám rád extrémně rovné tóny. Čímž neříkám, že jsem pro vibrující sbory, to ne, to je samozřejmě chyba, to si sbor dovolit nemůže, protože posluchač pak ani nepozná, jaká je melodie, natož harmonie. Mám rád přirozené zpívání, přirozený tón.

Co sboru neprospívá z uměleckého hlediska, co do něj vnáší zmatek?

Když nemá čas zkoušet. Když si skladby nemůže nazpívat, dostat je do hlasu.

Čím se odlišuje rukopis sbormistrů?

Nadáním, vkusem, inteligencí, nejen hudební. A také povahou, ta je hodně slyšet!

Takže dokážete poslechem rozpoznat některá výrazná sborová tělesa, popř. i sbormistry, kteří je vedou?

To se nedá říct tak stoprocentně. Někdy ano, někdy ne. Ale slyšet to je hodně. Zvláště když sbormistr působí u svého sboru delší dobu. Formuje zvuk, výrazovost. Pak mají všechny výkony nebo nahrávky toho sboru něco společného, jeden rukopis.

Jaký je váš přístup k novinkám?

Studuji je rád a baví mě to, protože nejsem svázaný tím, jak je přede mnou dělali Veselka, Kühn, Neumann, Kubelík. Vadí mi jen, když taková novinka postrádá řemeslo. Třeba když skladatel použije krajní rozsahy hlasů tak, že se to nedá zazpívat. Nevěřila byste, jak často se to stává.

Zkusil jste sám něco napsat?

Tak jako každý muzikant... ale mně to nejde! A víte, co mi chybí? Odvaha považovat to za nějak výtvar.

Kantáta či oratorium jsou nazkoušeny, vy sbor odevzdáte dirigentovi a zasednete do sálu. Jak prožíváte vypjaté pasáže?

Těžko, těžko! Víím, kdy přijde obtížné místo, a to je kruté. Nemůžu to už nijak ovlivnit, nemůžu tomu pomoci. Nicméně výhodou PFS je, že se na pódiu dokážou ohromně zkoncentrovat a taková místa pak s ledovým klidem překonávají. Typicky českým muzikantským rysem je – a teď nemluvím o PFS – být pořád v pohodě. Pak přijde do tuhého, zavládne totální hysterie, šok a všichni to nakonec nějak zvládnou. Mně to tak vůbec nevyhovuje a jsem rád, že v PFS to tak není. Máme všechno dobře připravené, žádná šmíra se nekoná. V zahraničí bychom s tímhle pravým českým přístupem těžko obstáli.

Na vokálně instrumentálním koncertu ovládá váš sbor dirigent - nemíváte někdy pocit ukradené práce?

To určitě ne. Počítám od začátku s tím, že skladbu, kterou nastuduji, převezme dirigent. Spíš mi bývá líto, když dirigent požaduje od sboru míň, než může dostat. Víte, když přijdeme na orchestrální zkoušku, hudebníci stále ještě nemají skladbu dozkoušenou. Ale my už to máme dávno hotové! A když pak okolnosti ještě způsobí, že na nás dirigent nemá oprávněně vysoké nároky, bývá to škoda.

Věnujete se také orchestrálnímu dirigování?

Ano, ale moc mi to teď nedovoluje čas. Vlastně jsem dirigování vystudoval a mám za sebou pár úspěšných koncertů. Baví mě to a rád bych se k taktovce dostával častěji. Je to něco úplně jiného, jde tam o jiné věci. Sbormistrovství a dirigování jsou opravdu dva úplně jiné obory.

A nemáte někdy už dost toho velkého zvuku, nechce se vám uniknout do světa menších formací?

Uniknout – to je silné slovo, tak to není. Ale s menšími ansámby se pracuje zase úplně jinak, to je pravda. Občas si do komořiny odskočím, když mám čas. Je to zábava. Člověk vyvětrá hlavu, pozná jiný repertoár. Potřebuju občas změnu, podněty a inspiraci odjinud. Pořád se učím. Jinak bych v PFS upadl do rutiny. Nedávno mě oslovil komorní sbor Martinů Voices a nabídl mi, abych s nimi spolupracoval. Už ten název mě nadchl. Miluju Martinů! A pak, když jsem je slyšel, souhlasil jsem. Zní jim to výborně, jsou to dobří zpěváci. Anebo další odskok: teď připravuju malý sbor pro české koncerty Bobbyho McFerrina. Na to se moc těším.